

Olena Kozakevych

Lwów

**DZIAŁALNOŚĆ LIGI
POMOCY PRZEMYSŁOWEJ
NA TERENACH GALICJI
WSCHODNIEJ W PIERWSZYM
TRZYDZIESTOLECIU
XX STULECIA**

W końcu XIX – na początku XX stulecia na terenach Galicji Wschodniej znaczącą rolę w rozwoju i popieraniu krajowego przemysłu i sztuki ludowej odgrywały spółki, towarzystwa i inne organizacje, o których niewiele dziś wiadomo¹. Ten brak informacji wynika przede wszystkim z rozproszenia źródeł w archiwach, bibliotekach, rękopisach, czasopismach nie tylko na Ukrainie, ale i poza jej granicami, co bardzo komplikuje badania w tym obszarze. Najwięcej analiz poświęcano jak dotąd działalności tych spółek w kontekście badań sztuki dekoracyjnej, kształcenia specjalistycznego, wystaw przemysłu galicyjskiego itd. Tylko w nielicznych pracach badacze podjęli próbę przyjrzenia się funkcjonowaniu takich ośrodków. Niniejszy artykuł będzie właśnie studium głównych sfer działalności jednej z takich spółek w Galicji na przestrzeni trzech pierwszych dekad XX stulecia – Ligi Pomocy Przemysłowej².

W końcu XIX – na początku XX w. idea propagowania przemysłu i rzemiosła krajowego, jaka przyświecała przedstawicielom władzy, przemysłowcom, mecenasom, zaowocowała pomysłem założenia organizacji, która by połączyła fabrykantów, rzemieślników, kupców i mecenasów. W tym celu zorganizowano we Lwowie Lwowski Jarmark Wyrobów Krajowych³, który trwał

¹ О. Нора, Р. Яців, *Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860–1998*, Львів 1998, s. 128.

² О. Козакевич, *Ліга промислової допомоги: основні напрями діяльності (за матеріалами першої третини XX ст.)*, „Мистецтвознавство” 2012, nr 12, s. 107–118.

³ *Lwowski Jarmark Wyrobów Krajowych*, „Korespondencja Przemysłowa” 1904, R. I, s. 4.

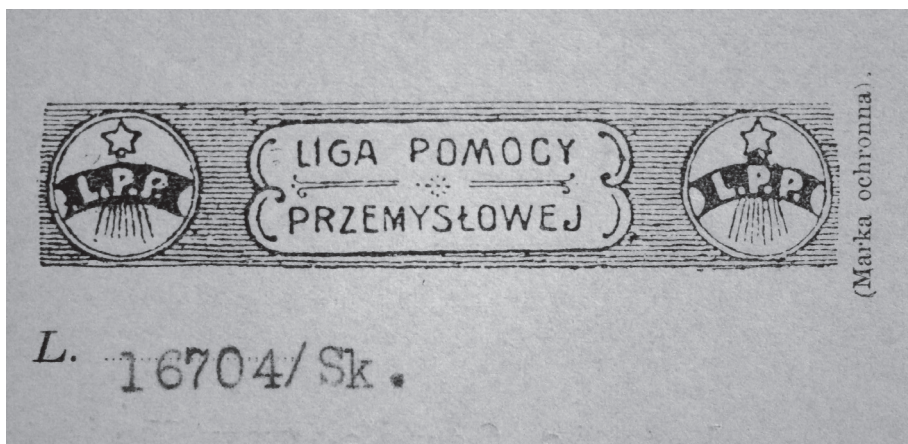
Il. 1. Logotyp Ligi Pomocy Przemysłowej.

od 15 VI do 15 VII 1904 r. Podczas Jarmarku Wyrobów Krajowych odbył się (2–4 VII 1904 r.) także pierwszy Zjazd Towarzystw Pomocy Przemysłowej całego kraju w celu zawiązania Ligi Pomocy Przemysłowej mającej popierać przemysł oraz bronić produkcję krajową przed zagraniczną: *...Będzie to piękna i doniosła w akcji naszej chwila zbratania się ludzi czujących jednakowo jej ważność dla naszego bytu i przyszłości*⁴.

Informacje o czasie założenia Ligi Pomocy Przemysłowej nie są jednoznaczne – w źródłach spotkać można różne daty (1904, 1905). Takie datowanie wynika głównie z błędnej interpretacji pewnych wydarzeń i dokumentów (Jarmarku Wyrobów Krajowych, data spisania statutu albo sprawozdania). Należy jednak pamiętać, że dokumenty te były tylko formalnym potwierdzeniem działalności spółki, a proces ich spisywania mógł trwać od kilku miesięcy do paru lat. W dokumentach archiwalnych znajduje się zapis, zgodnie z którym Liga Pomocy Przemysłowej została założona we Lwowie 18 X 1903 r. (z głównym zarządem we Lwowie, w gmachu na ul. Pańskiej 11, z filią w Krakowie)⁵.

⁴ Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (Центральний Державний історичний архів України у Львові – dalej: ЦДІАУЛ), Sprawa pro діяльність товариства Промислова Допомога у Львові (1904–1905), Ф. 165, Оп. 4, Спр. 238.

⁵ ЦДІАУЛ, Sprawa pro діяльність товариства Промислова Допомога у Львові (1910–1911), Ф. 165, Оп. 4, Спр. 240.

Il. 2. Marka ochronna Ligi Pomocy Przemysłowej.

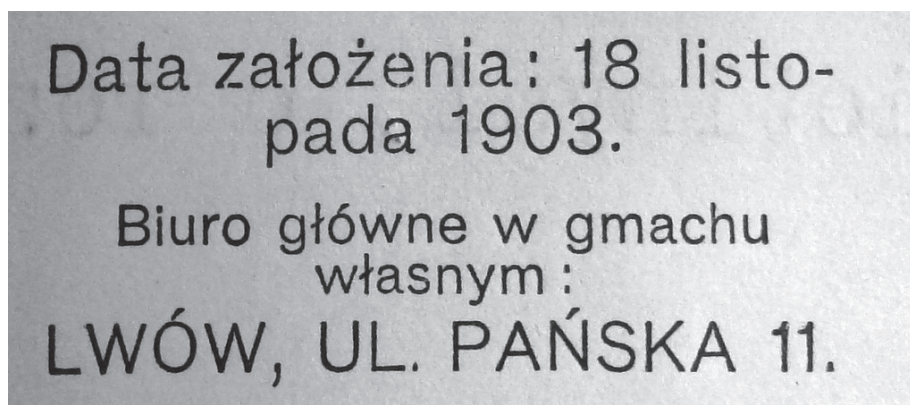
Jednocześnie w czasie trwania lwowskiego Jarmarku zorganizowano komitet, w skład którego weszły: Lwowska Pomoc Przemysłowa, towarzystwo Pomoc Przemysłowa Kobiet, Biuro Reklamy Wyrobów Krajowych (rozpoczęło działalność we wrześniu 1903 r.)⁶, Centralny Związek Galicyjskiego Przemysłu Fabrycznego⁷ oraz członkowie komitetu: Józef Olszewski, Maria Twardowska, dr Roger Bataglia, Stanisław Ciuchciński. Podczas zjazdu zatwierdzono *Regulaminy zasadniczy Zarządu Towarzystwa Pomoc Przemysłowa*. Zarząd dzielił się na pięć sekcji – tak, aby każdy członek Zarządu należał do jednej z nich. Sekcje były następujące: agitacyjna, odczytowa, sekcja dla przemysłu miejscowego, sekcja dostawowa, sekcja wystawowa oraz zajęć kobiecych⁸.

Sekcja agitacyjna miała pozyskiwać członków dla Towarzystwa Pomocy Przemysłowej i obmyślać w tym celu akcje zbiorowe; starać się o rozpowszechnianie między członkami Towarzystwa i poza ich gronem katalogów, skorowidzów, broszur oraz innych publikacji wydawanych przez Biuro Ligi Pomocy Przemysłowej. Sekcji odczytowej powierzono zadania zwoływania okresowych zebrań członków dla celów propagandy opartej na uzyskanych w międzyczasie informacjach, organizowania podobnych zebrań w innych stowarzyszeniach, w szkołach, związkach zawodowych i wygłaszania podczas nich referatów i odczytów o stanie produkcji przemysłowej kraju. Zadaniem sekcji

⁶ Z chwilą zawiązania Ligi Pomocy Przemysłowej Biuro Reklamy stało się Biurem Ligi Pomocy Przemysłowej.

⁷ ЦДІАУЛ, Справа про діяльність товариства Промислово Допомога у Львові (1904–1905), Ф. 165, Оп. 4, Спр. 238.

⁸ *Sprawozdanie z działalności Ligi Pomocy Przemysłowej 1909*, Lwów 1908.

Il. 3. Data założenia Ligi Pomocy Przemysłowej.

dla przemysłu miejscowego było uzupełnianie *Tymczasowego katalogu przemysłu krajowego*, systematyczne badanie i opisywanie miejscowego przemysłu, inicjatywa i udział w tworzeniu nowych gałęzi przemysłu miejscowego, w organizowaniu istniejącego lub nowego przemysłu domowego i rękodzielniczego, badanie i zbieranie wzorów swojskiego stylu. Sekcja dostawowa zajmowała się badaniem zapotrzebowania każdego z miejscowych urzędów, zakładów publicznych itp. w zakresie wszelkich artykułów przemysłowych; wpływała przy tym na duchowieństwo, by potrzeby kościołów zaspokajało u producentów krajowych. Zadaniem sekcji wystawowej było inicjowanie i organizowanie przeglądowych wystaw przemysłu krajowego, wystaw gwiazdkowych, wystaw poszczególnych gałęzi przemysłu krajowego, przemysłu miejscowego i okolicznego tudzież wystaw wędrownych.

Na podstawie *Regulaminu zasadniczego Zarządu Towarzystwa Pomoc Przemysłowa* zatwierdzono statut Ligi Pomocy Przemysłowej⁹, który w ciągu prawie 30-letniej działalności doskonalony był zależnie od wymogów czasu.

Oto niektóre z zapisów statutu Ligi Pomocy Przemysłowej¹⁰:

§1. Siedziba i zakres działania. Związek Towarzystw Pomocy Przemysłowej, Towarzystw *O własnych siłach* i innych, o pokrewnych celach, noszący

⁹ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки за прошення та ін. (1907), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 422, 54 арк. Statut towarzystwa Liga Pomocy Przemysłowej we Lwowie, Lwów 1927.

¹⁰ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки за прошення та ін. (1907), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 422, 54 арк.

Il. 4. Gmach Ligi Pomocy Przemysłowej we Lwowie oraz przygotowanie do wystawy ruchomej. Serdeczne podziękowania Działowi Ikonografii Ośrodka KARTA za udostępnienie zdjęcia.

nazwę Liga Pomocy Przemysłowej, ma siedzibę centralną we Lwowie. Zakres działania rozciąga się na całą Galicję z Wielkim Księstwem Krakowskim oraz miasto Gdańsk.

§2. Cel i środki. Celem Ligi PP jest popieranie interesów i rozwój Towarzystw *O własnych siłach* i innych towarzystw zawiązanych dla obrony i podniesienia krajowego przemysłu, rolnictwa i handlu oraz podejmowanie starań i popieranie dążeń skierowanych na poznanie, umacnianie i rozpowszechnienie przemysłu, a w szczególności popieranie istniejących i tworzenie nowych placówek produkcji przemysłowej, szerzenie wiedzy specjalistycznej wśród pracowników tych działów.

Te zadania Towarzystwo realizuje poprzez:

- a) organizowanie kursów specjalistycznych, wykładów, odczytów i pogadanek;
- b) organizowanie wystaw czasowych lub stałych i utrzymywanie specjalistycznych zbiorów i bibliotek;
- c) organizowanie agencji handlowych i wyszukiwanie rynków zbytu itp.

§3. Członkowie. Członkami Towarzystwa mogą być osoby fizyczne oraz osoby prawne. Liga PP składa się z członków zwyczajnych, wspierających, założycieli i honorowych. Członkowie zwyczajni opłacają składkę roczną w wysokości

Il. 5. Legitymacja ks. Andrzeja Lubomirskiego, prezesa Ligi Pomocy Przemysłowej.

Il. 6. Tytuł *Skorowidza przemysłowo-handlowego Królestwa Galicji*, wydane go przez Ligę Pomocy Przemysłowej, 1913 r.

ustalanej przez Ogólny Zjazd Członków. Członkiem wspierającym mianuje Wydział Towarzystwa osobę, która w ciągu roku wydatnie zasila fundusz Towarzystwa. Członkami-założycielami mianuje osoby, który mają poważne zasługi dla ugruntowania podstaw Towarzystwa. Członkiem honorowym mianuje Ogólny Zjazd tego, kto ma znakomite zasługi dla rozwoju Towarzystwa.

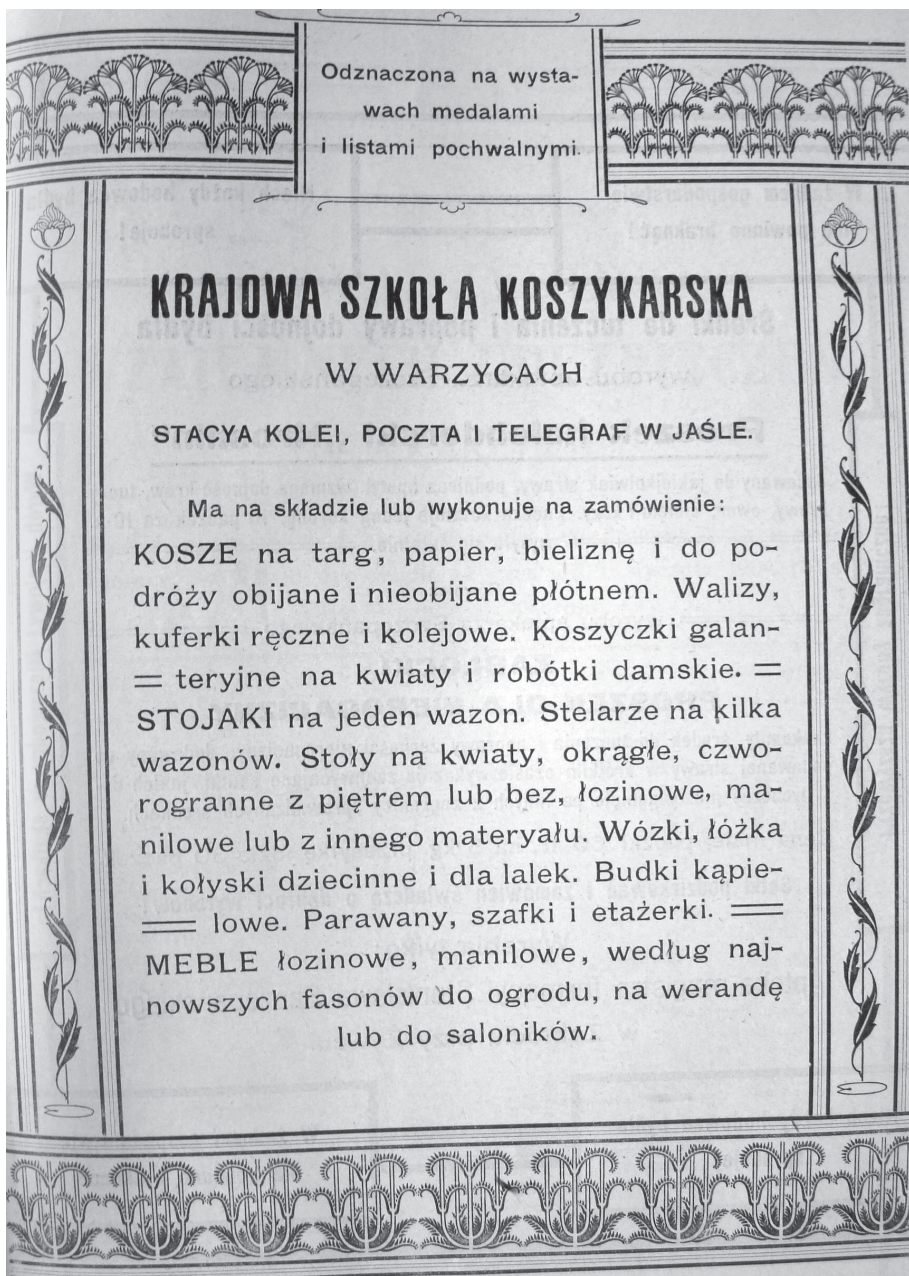
LPP jako mająca poparcie rządu i kraju musiała wspierać inne, pokrewne instytucje, pracujące nad uprzemysławianiem kraju – zwłaszcza związki nauczycielskie oddane szczerze idei Ligi oraz związki kobiece, towarzystwa poparcia przemysłu kobiecego itp.

Dział agitacyjno-wychowawczy zajmował się rozprowadzaniem katalogów, skorowidzów, wydanych Biurem Ligi, prowadzeniem wykładów dla młodzieży oraz reklamą wyrobów krajowych w sklepach. Z inicjatywy LPP wydano *Skorowidz przemysłowo-handlowy* (1906, 1913) w celu reklamy krajowych rzemieślników, firm, spółek itd. Prace nad *Skorowidzem* rozpoczęto z początkiem 1904 r. wydaniem *Tymczasowego katalogu przemysłu galicyjskiego*, który ukazał się w 5000 egzemplarzy i rozszedł się po kraju w krótkim czasie. Układanie *Skorowidza* nie było łatwe, a to ze względu na brak źródeł informacyjnych o przemyśle domowym, brak dokładnych adresów firm nakładczych w zakresie przemysłu domowego.

Sekcji zajęć kobiecych powierzono zadanie jak najszybszego zorganizowania takich zajęć zarobkowych, które dałyby możliwość zbytu i tym samym ułatwiłyby funkcjonowanie gałęzi przemysłu, które w dużym stopniu połączone były z pracą kobiecą (np. od działalności kobiet zależał zakup największej ilości artykułów codziennego życia).

Liga Pomocy Przemysłowej miała wielkie zasługi w zakresie urządzania racjonalnie i efektywnie przeprowadzanych wystaw (stałych, wędrownych) wyrobów krajowych¹¹, podczas których prezentowano kolekcje wzorów, próbek i okazów produkcji krajowej. Organizacja wędrownych wystaw była jednym z głównych zadań Biura Reklamy Ligi Pomocy Przemysłowej, zajmującego się szerokim reklamowaniem wyrobów krajowych różnymi postępowymi i skutecznymi środkami. Ten sposób propagandy i reklamy krajowych wyrobów był przy okazji najodpowiedniejszym sposobem wykorzeniania w społeczeństwie uprzedzeń i fałszywych zapatrywań na wartość i przydatność spożywczą i użytkową wyrobów galicyjskich.

¹¹ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запитання та ін. (1907–1908), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 430, 195 арк.

Odznaczona na wystawach medalami i listami pochwalnymi.

KRAJOWA SZKOŁA KOSZYKARSKA

W WARZYCACH

STACYA KOLEI, POCZTA I TELEGRAF W JAŚLE.

Ma na składzie lub wykonuje na zamówienie:

KOSZE na targ, papier, bieliznę i do podróży obijane i nieobijane płótnem. Walizy, kuferki ręczne i kolejowe. Koszyczki galan-
= teryjne na kwiaty i robótki damskie. =
STOJAKI na jeden wazon. Stelarze na kilka wazonów. Stoły na kwiaty, okrągłe, czworogranne z pięciem lub bez, łożinowe, manilowe lub z innego materiału. Wózki, łóżka i kołyski dziecinne i dla lalek. Budki kąpie-
= lowe. Parawany, szafki i etażerki. =
MEBLE łożinowe, manilowe, według najnowszych fasonów do ogrodu, na werandę lub do saloników.

Il. 7. Reklama w *Skorowidzu*.

Na przykład w 1910 r. wystawa ruchoma zatrzymała się w 130 punktach. Ponadto zorganizowano cztery okręgowe wystawy przemysłu i dwie wystawy zawodowe we Lwowie. Oblicza się, że prezentowano 78 kolekcji różnych gałęzi przemysłu i rękodzieła, które przewożono w 18 wielkich transportowych kufrach. Podczas wystaw wygłaszano wykłady teoretyczne i referaty na temat stanu przemysłu krajowego. Przed wojną dział wystawowy organizował wystawy na różnych ziemiach Galicji, warto wymienić zwłaszcza: okręgowe wystawy przemysłowe w Brzeżanach (1903), Gorlicach (1903), Buczaczu (1905, 1908), Lwowie (1904, 1906, 1911), Łańcucie (1904), Przemysłu (1904), Samborze (1904), Zakopanem (1905), Jarosławiu (1908), Krośnie (1910) itd.; wystawę przemysłu kościelnego (liturgiczna) we Lwowie (1909), wystawę przemysłu kobiecego domowego we Lwowie, wystawę pracy kobiecej *Mrówka* w Stanisławowie (1910), kuśnierstwa i przemysłu domowego w Peregińsku (1910), wystawy zawodowe oraz wystawy szkolne¹².

Pierwsze wystawy okręgowe można uznać za imprezy słabe, jednak bliższych danych na ten temat nie ma. Następne wystawy przedstawiały się już okazalej, np. na Jarmarku Wyrobów Krajowych we Lwowie w 1904 r., urządzonym przez lwowską Pomoc Przemysłową, wystawców było około 300. Z kolei Wystawa Przemysłowo-Rolnicza w Buczaczu w 1905 r. składała się z dwóch części: z działu przemysłowego i rolniczego. Dział przemysłowy skupiał 210 wystawców, rozmieszczonych w 10 pawilonach. Tę wystawę zwiedziło 15 565 osób¹³.

W ciągu 12-letniej działalności Liga Pomocy Przemysłowej urządziła 765 przystanków wystawy ruchomej, 1640 wieców przemysłowych, mnóstwo odczytów, referatów, 47 wystaw okręgowych i zawodowych, trzy Jarmarki Lwowskie, 74 bazyry lokalne, 187 kursów Seminarium Przemysłu Domowego, stworzyła 12 agencji handlowych, pięć spółek maszynowych i fakturowych, 17 warsztatów studenckich, 210 pracowni zawodowych, wydała dwa *Skorowidze* oraz literaturę fachową.

¹² Sprawozdanie z działalności Ligi Pomocy Przemysłowej 1913, Lwów 1914; Sprawozdanie z działalności Ligi Pomocy Przemysłowej 1908, Lwów 1910; ЦДІАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запрошення та ін. (1907–1908), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 423, 126 арк.; ЦДІАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запрошення та ін. (1912), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 430, 195 арк.

¹³ ЦДІАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запрошення та ін. (1912), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 430, 195 арк.

Bardzo ważne i ciekawe ze względu na rozwój i popieranie przemysłu i rzemiosła krajowego były wystawy specjalne. Wystawa przemysłu kościelnego (liturgiczna) we Lwowie¹⁴, zainicjowana i zrealizowana przez LPP w 1909 r., miała większy rozmiar. Patronat nad nią objęli arcybiskupi: ks. dr J. Bilczewski, ks. dr hr. A. Szeptycki i ks. J. Tedorowicz. Wystawę tę można zaliczyć do najlepiej zorganizowanych przez LPP. Do wystaw specjalnych należały ponadto: Wystawa Wyrobów z Szuwaru i Słomy we Lwowie (1909 r.), Wystawa Przemysłowa i Rolnicza w Jarosławiu¹⁵ (1908 r.), Krajowa Wystawa Kilimów Dawnych i Współczesnych we Lwowie (1913–1914 r.), wystawa prac warsztatów studenckich we Lwowie (1909, 1910, 1913 r.), wystawa karnawałowa we Lwowie 1911, 1912 r., wystawa polskiego zabawkarstwa we Lwowie 1912 r. LPP planowała jeszcze urządzić w 1914 r. większą wystawę zabawkarstwa w Wiedniu, ale wskutek wybuchu wojny projekt ten nie został zrealizowany¹⁶.

Obok wystaw przemysłowych i branżowo-zawodowych na szersze omówienie zasługuje wystawa ruchoma urządzona przez LPP we Lwowie w 1904 r. – jeden z najbardziej praktycznych środków agitacji i propagandy na rzecz zbytu wyrobów przemysłu krajowego. Wystawa, której uroczyste otwarcie odbyło się 18 IX 1904 r. we Lwowie w sali Miejskiego Muzeum Przemysłowego, dostępna była dla zwiedzających przez dwa dni. Drugi raz urządzono ją we Lwowie w salach kasyna miejskiego, trzeci – w salach magistratu.

Na wystawie pokazano kilkanaście próbek kolekcji wzorów towaru krajowego, wożonych w walizkach podczas objazdów z wykładami do miast i miasteczek, prawie po 60 miejscowościach w kraju rocznie. Cel wystawy był podwójny: z jednej strony podniesienie zainteresowania produkcją krajową i budzenie chęci samodzielnej pracy wśród szerokiego ogółu, szczególnie wśród uczącej się młodzieży i ludu wiejskiego, z drugiej zaś strony – zastępowanie i uzupełnianie wystaw przemysłowych, które – przygotowywane specjalnie – pociągały za sobą znaczne koszty i nasuwały dużo trudności organizacyjnych¹⁷.

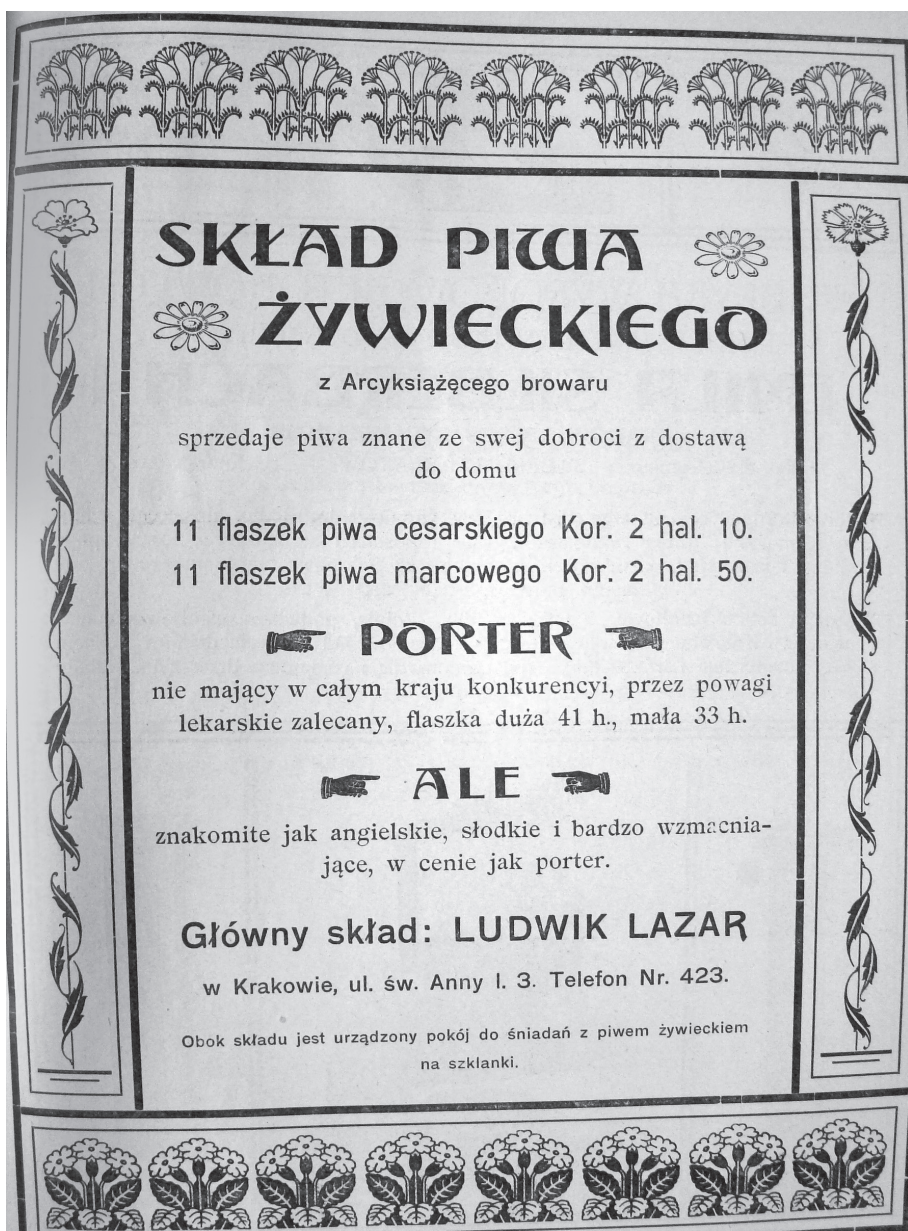
W latach 1904–1905 urządzono wystawę kolejno w następujących miejscowościach: Dolina, Nadwórna, Bolechów, Sanok, Jasło, Rzeszów, Grybów,

¹⁴ O. Rudenko, *Wystawa liturgiczna we Lwowie 1909 r. wobec ówczesnej sztuki kościelnej*, http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TZwiaz2/Rudenko_2.pdf [dostęp: 5 I 2013].

¹⁵ Z. Kostka-Bieńkowska, *W setną rocznicę Wystawy Przemysłowej i Rolniczej w Jarosławiu*, http://www.jaroslaw.pl/biuletyn/id84_13_4,W-setna-rocznice-Wystawy-Przemyslowej-i-Rolniczej-w-Jaroslawiu.html [dostęp: 31 IX 2012].

¹⁶ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки за прошення та ін. (1912), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 430, 195 арк.

¹⁷ *Wystawa ruchoma*, „Korespondencja Przemysłowa” 1904, R. I, s. 3.

SKŁAD PIWA

 ŻYWIECKIEGO

z Arcyksiążęcego browaru

sprzedaje piwa znane ze swej dobroci z dostawą do domu

11 flaszek piwa cesarskiego Kor. 2 hal. 10.
11 flaszek piwa marcowego Kor. 2 hal. 50.

 PORTER

nie mający w całym kraju konkurencyi, przez powagi lekarskie zalecany, flaszka duża 41 h., mała 33 h.

 ALE

znakomite jak angielskie, słodkie i bardzo wzmacniająca, w cenie jak porter.

Główny skład: LUDWIK LAZAR
w Krakowie, ul. św. Anny l. 3. Telefon Nr. 423.

Obok składu jest urządzony pokój do śniadań z piwem żywieckiem na szklanki.

Il. 8. Reklama w *Skorowidzu*.

LIGA POMOCY PRZEMYSŁOWEJ

Lwów, ul. Pańska 1. 11 (gmach własny)
Telef. 850

ma na celu wszechstronne starania o rozwój przemysłu i handlu krajowego.

Udziela wszelkich informacji (rad, wskazówek, adresów, porady prawnej i t. d.) w zakresie przemysłu i handlu, także i przemysłu rolniczego.

INTERNAT MŁODZIEŻY PRZEMYSŁOWEJ
wychowuje za mierną opłatą młodzież rzemieślniczą, przemysłową i handlową.

Warsztaty studenckie szerzą w sferach przyszłej inteligencji poszanowanie i zamiłowanie pracy ręcznej, uzupełniają jednostronne wychowanie szkolne

Wystawa ruchoma (do lipca 1912 r. 508 postojów o 918.275 zwiedzających) popularyzuje przemysł krajowy i jego wyroby. Rocznie do 120 postojów;
udział w Wystawie od 32 do 160 K rocznie.

Wykłady o przemyśle z obrazami świetlnymi (do lipca 1912 r. wystuchało wykładow 134.691 osób). Uczestnictwo: 15 kor. rocznie za 1 obraz.

Muzeum eksportowe organizuje eksport wyrobów przemysłu krajowego.

SEMINARIUM PRZEMYSŁU DOMOWEGO
kształci corocznie kilkadziesiąt instruktoerek.

II-gi SKOROWIDZ PRZEMYSŁU I HANDLU

jedyna autentyczna księga adresowa krajowego przemysłu i handlu, najlepszy środek celowej reklamy! — Cena 5 Kor. w ozdobnej złoconej oprawie 6 Kor.

Il. 9. Reklama w *Skorowidzu*.

Nowy Sącz, Limanowa, Nowy Targ, Trembowla, Kopaczyńci, Borszczów, Czortków, Buczacz, Bóbrka, Rochatyn, Podhajce, Tłumacz, Kołomyja, Przemysły, Rawa Ruska, Sokal, Nisko, Tarnobrzeg, Mielec, Bochnia, Wieliczka, Chrzanów, Żywiec, Andrychów, Wadowice, Żółkiew, Dobromil, Kałusz, Stanisławów, Gródek i Lubień. Łącznie ze Lwowem urządzono w tym czasie wystawę w 39 miastach, razem zaś 41 wystaw. Wystawę zwiedziło ogółem około 100 000 osób. W wielu miejscowościach przyłączali się do wystawców miejscowi przemysłowcy, chcący zademonstrować własne wyroby, co przyczyniało się do szerszego zainteresowania wydarzeniem.

Ekspozycję ruchomą stanowiły wzory towarów krajowego wyrobu, dane na wystawę w celach propagandowych. W pierwszym roku (1904) wystawa obwoziła wzory 38 firm, liczba ta co roku się zmieniała, stale rosła – wynosiła 47, 50, 63 i 74. Podczas wystawy rozdawano zwiedzającym cenniki, prospekty, próbki, karty reklamowe wystawiających firm oraz – w zależności od umowy – przyjmowano zamówienia dla firm. Okazami wystawowymi były przede wszystkim artykuły codziennego użytku, konfekcja, środki żywności itd. Przez 11 lat wystawa ruchoma objechała 692 miejscowości.

Do stałych instytucji wystawowych LPP należy Muzeum Eksportowe¹⁸, założone we Lwowie w listopadzie 1911 r., w którym prezentowano wyroby produkcji rzemieślniczej i przemysłowo-domowej. Muzeum to otrzymywało materialne wsparcie od austriackiego Ministerstwa Handlu. Działalność Muzeum ukierunkowana była na ożywienie stosunków handlowych z zagranicą, przede wszystkim wzmożenie eksportu wyrobów przemysłu domowego. Układy eksportowe nawiązano z Niemcami, Australią, Grecją, Turcją, Włochami, wywożono towary także na Bałkany, do Ameryki, Brazylii, Szwajcarii itd. Wśród eksportowanych towarów na szczególną uwagę zasługiwały ekspozytury kordonkarskie (ponad 20) – wyroby te wyróżniały się delikatnym wykonaniem, różnorodnością wzorów i na początku XX w. stanowiły ważną część eksportu do Ameryki¹⁹.

Znaczącą rolę odegrała Liga Pomocy Przemysłowej także w zakładaniu i popieraniu szkół zawodowych. Działalność organizacji w tym zakresie obejmowała organizowanie różnych kursów (stałych i wędrownych), warsztatów studenckich oraz Seminarium Przemysłu Domowego we Lwowie (1912),

¹⁸ ЦДДАУЛ, Справа про надання дотацій Лізі Промислової Допомоги у Львові на піднесення домашнього промислу в Галичині (1912), Ф. 165, Оп. 9, Спр. 132, 76 арк.

¹⁹ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки запрошення та ін. (1922–1934), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 430, 195 арк.

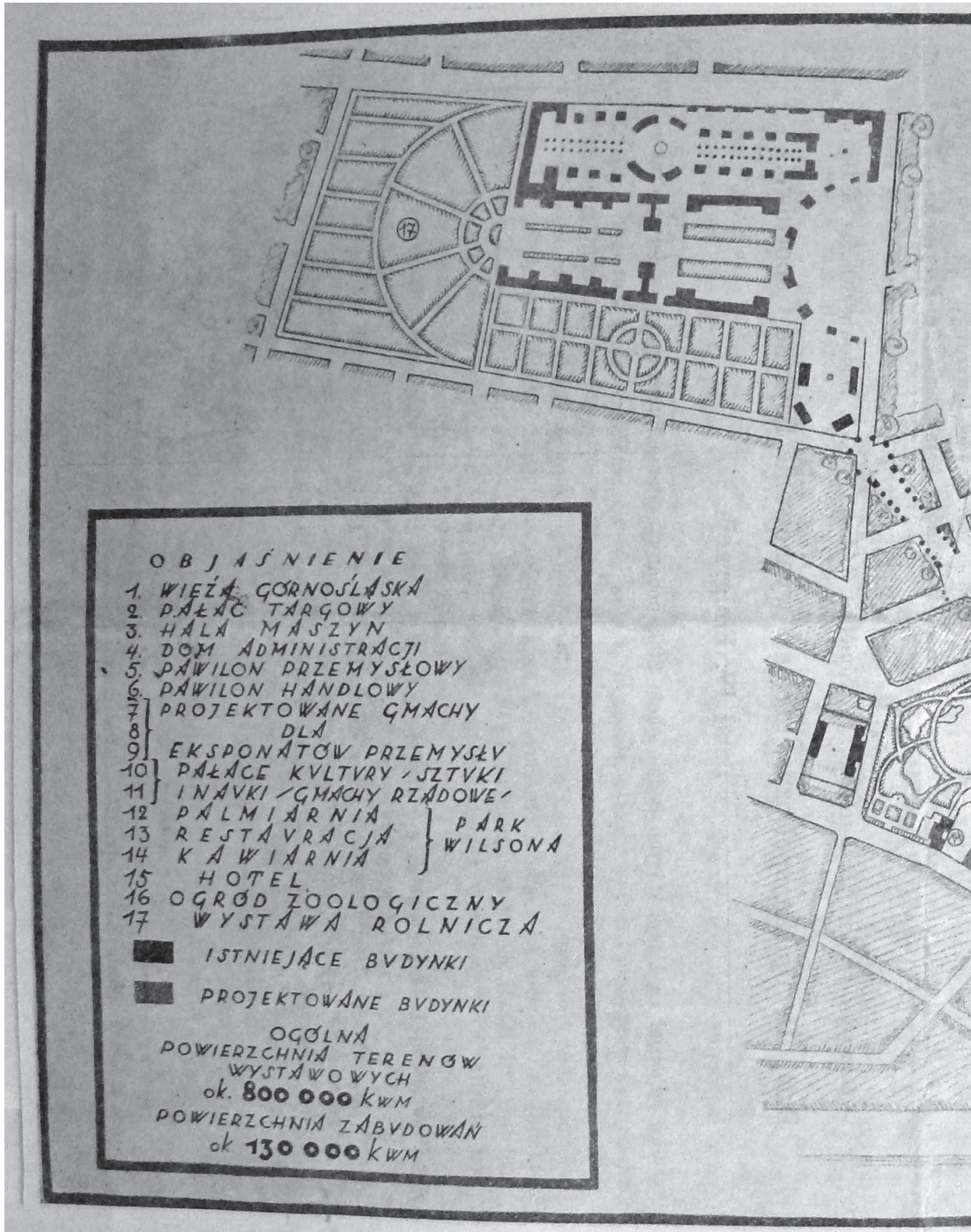
którego celem miało być wykształcenie nauczycielek dla szkół przygotowujących do pracy w różnych gałęziach przemysłu domowego. Nauczycielki te miały pracować na wsiach i w małych miasteczkach, aby swą działalnością umożliwić ludności wiejskiej zdobycie umiejętności, które pozwolą na dodatkowe zarobkowanie w czasie wolnym od pracy na roli. Zaplanowano, że Seminarium będzie prowadzić kursy w zakresie różnych działów i prac przemysłowo-domowych (cztery–sześć kursów rocznie, po cztery–osiem tygodni każdy). Program nauki przez pierwsze trzy lata obejmował nowe, nieznane w kraju i dawne gałęzie przemysłu domowego: szycie ubrań i bielizny, pończosznictwo i trykotarstwo, czapkarstwo, koronkarstwo, tkactwo galanteryjne, tasiemkarstwo, szmuklerstwo, parasolnictwo, wyrób sztucznych kwiatów, zabawkarstwo. Równoległe z pracą ręczną do programu nauczania weszły: technologia maszyn ręcznych, teoria i praktyka organizacji handlowej, organizowanie związku pracownic itd. Nauka w Seminarium miała być bezpłatna; tylko dla tych kierunków, na których kształcenie generowało dodatkowe koszty, ustalano niekiedy opłatę za użycie maszyn i surowca. Po zakończeniu nauki uczestniczki otrzymywały świadectwa, pracowały jako nauczycielki pracy ręcznej albo prowadziły własną działalność²⁰.

Jeśli chodzi o warsztaty studenckie, to wzorowy warsztat założony został przez Ligę Pomocy Przemysłowej w 1906 r., dzięki wsparciu Ministerstwa Oświaty i pomocy finansowej Krajowej Rady Szkolnej. Mieścił się w gmachu Ligi na ul. Pańskiej 11.

Profesjonalna organizacja warsztatów sprawiła, że cieszyły się one zainteresowaniem stowarzyszeń kobiecych oraz dziewcząt, które odwiedzały miejskie szkoły kobiece, nauczycielek szkół publicznych i prywatnych. Kierownictwo Ligi Pomocy Przemysłowej uważało, że udział kobiet w warsztatach jest bardzo ważny.

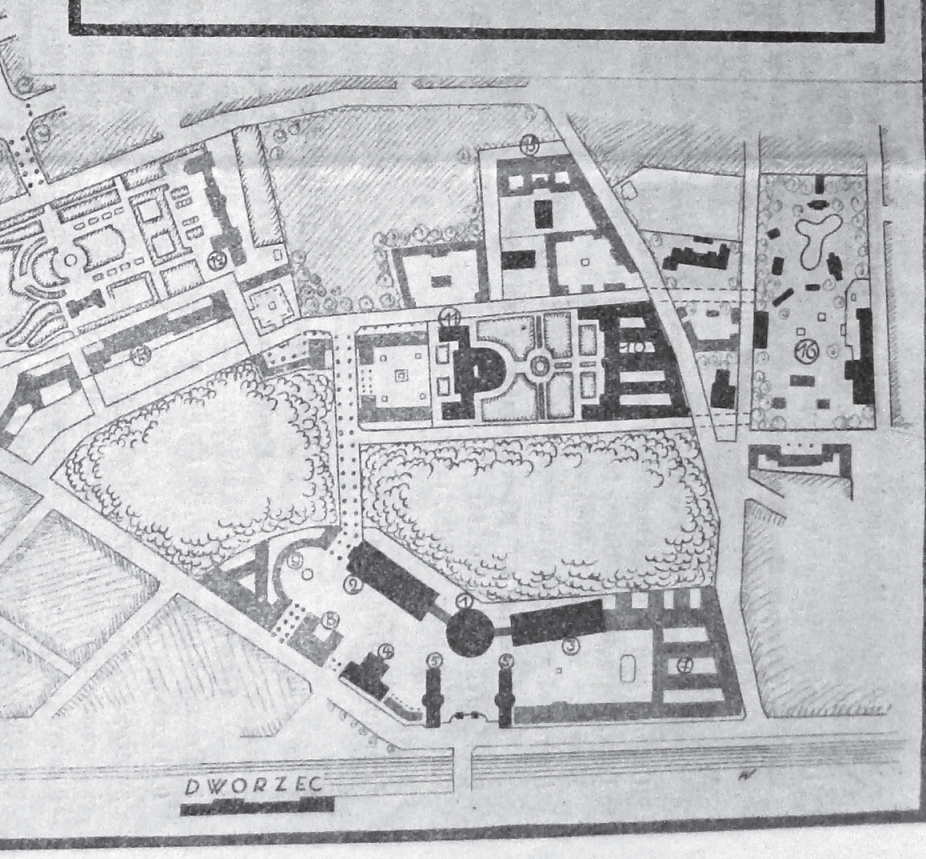
Oprócz nauki w Seminarium chętni do kształcenia mogli skorzystać także z różnych kursów stałych i wędrownych na ziemiach Galicji. W 1911 r. SPD organizowało cztery kursy – pończosznictwa, szmuklerstwa i pasmanterii, kwiatów sztucznych. Pierwszy kurs pończosznictwa zorganizowano z myślą o wykształceniu całej grupy instruktorek dla wsi i miasteczek, zachęceniu do współpracy kilku pracowni oraz założeniu spółki pończoszniczej i trykotarskiej i reorganizacji całego przemysłu. Nauka trykotarstwa w Seminarium trwała siedem tygodni, a zajęcia odbywały się codziennie od godziny 9 do 13

²⁰ ЦДДАУЛ, Справа про надання дотацій Лізі Промислової Допомоги у Львові на піднесення домашнього промислу в Галичині (1912), Ф. 165, Оп. 9, Спр. 132, 76 арк.

Il. 10. Plan Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu, 1929 r.

PLAN SYTUACYJNY
POWSZECHNEJ
WYSTAWY KRAJOWEJ.
W R. 1929.
W POZNANIU

i od 15 do 18. Pierwszą część dnia wypełniały zajęcia praktyczne, drugą – teoria handlu, rachunki, korespondencja²¹. Kurs prowadzono pod opieką kuratora Seminarium oraz działu LPP, a za kształcenie specjalistyczne odpowiadała p. Zofia Mazurkova, właścicielka szkoły pończosniczkiej we Lwowie²². Zapraszano nauczycielki także z zagranicy.

Liga Pomocy Przemysłowej bez wątpienia miała duże zasługi dla rozwoju i popierania przemysłu trykotarskiego na ziemiach Galicji Wschodniej, m.in. w miejscowościach: Szymbark, Rozwienica, Kraków, Nisko, Śniatyn, Baworów, Chodaczków Wielki, Wadowice i inne. To wykształcenie fachowe oraz doświadczenie pracowni funkcjonujących na tych terenach już kilka lat wcześniej umożliwiły produkowanie własnych wyrobów, na które istniał popyt²³. Zarząd Ligi w roku 1912 zaproponował zarys projektu statutu spółki pończosniczkiej z centralą we Lwowie. Celem centrali miała być dostawa gotowych wyrobów pończosniczych oraz zakup maszyn i surowców, działalność dydaktyczno-techniczna i handlowa. Delegat centrali zmuszony był odwiedzić wszystkie pracownie, przeanalizować warunki, wyposażenie i kwalifikacje pracowników. Aby lepiej zorganizować pracę, oddzielono wyrób pończoch, skarpet, kamizelek, kamaszy, kaftaników, swetrów, bluz, rękawiczek, kobiecych, dzieciennych, męskich, jednak wszystkie artykuły produkowano pod jedną marką fabryczną²⁴.

Znanymi i cieszącymi się dużym zainteresowaniem były kursy oraz wyroby koronek klockowych i iryjskich. Taki popyt na ażurowe tkaniny na początku XX stulecia wyrósł z królującej w sztuce secesji, która w modzie przejawiała się m.in. tym, że ważnym elementem kobiecego stroju stały się koronki. Wyroby koronkowe z terenów Galicji Wschodniej – gustowne, delikatne, perfekcyjnie wykonane – zyskały uznanie w kraju i za granicą. Znaczną część koronek iryjskich eksportowano do Ameryki Północnej i Wiednia²⁵. W latach 1911–1912 przemysł koronkarski kraju rozwijał się naprawdę obiecująco: szkoła koronkarska w Baryszu tworzyła wzory koronek, p. Filszowa z Doliny dostarczała

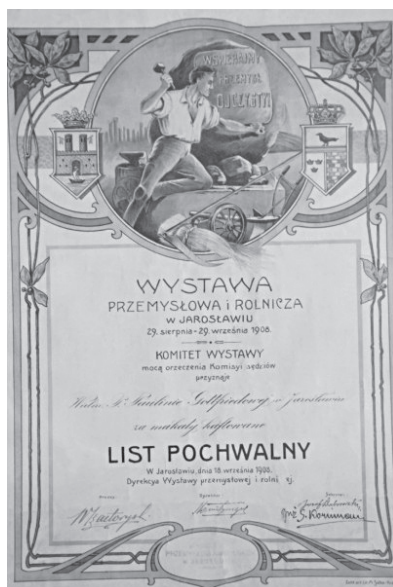
²¹ ЦДДАУЛ, Справа про діяльність Промислової Допомоги у Львові (1910–1911), Ф. 165, Оп. 4, Спр. 240, 76 арк.

²² О. Козакевич, *Осередки трикотажного виробництва: Львів (кін. ХІХ – перша третина ХХ ст.)*, „Мистецтвознавство” 2011, nr 11, s. 89–100.

²³ Eadem, *Осередки фахової освіти в Східній Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.: в’язання*, „Народознавчі Зошити” 2009, nr 3–4, s. 374–383.

²⁴ ЦДДАУЛ, Дело о предоставлении дотаций Л. П. П. в гор. Львово (1912), Ф. 165, Оп. 9, Спр. 132, 76 арк.

²⁵ ЦДДАУЛ, Отчет о деятельности Общества Женщин Помощь Пшемислова в гор. Львово за 1911–1912, Ф.165, Оп. 9, Спр.8.

Il. 11. List pochwalny z Wystawy Przemysłowej i Rolniczej w Jarosławiu, 1908 r.

koronkowych elementów do bielizny, które bardzo chętnie kupowała od niej firma Drexlera, p. Gedrociowa z Tarnopola wyrabiała delikatne koronki i inne.

Koronkarstwo iryjskie zostało wprowadzone przed LPP jako przedmiot kształcenia na kursie w 1907 r. w różnych miejscowościach. W latach 1908–1913 prowadzono 20 takich kursów, m.in. w: Cieszacinie, Bochni, Wojnyczu pow. Brzesko, Dębicy, Zawadzie, Zatorze, Sanoku, Chorzełowie, Wadowicach, Brzozowie, Rudkach, Prusach, Krakowie, Lwowie²⁶. Pod koniec każdego z kursów urządono wystawy prac uczennic. Ważne były także ekspozytury koronkarskie (w 1912 r. – 22)²⁷, które umożliwiły zapoznanie z tym rzemiosłem artystycznym większej części kobiet.

Spółka Haftów Krajowych Szarotka we Lwowie została założona przez panie należące do Krajowego Związku Przemysłowego, a mające swoje tymczasowe pracownie we Lwowie. Pracownice tej spółki wyrabiały nadzwyczaj gustowne i trwałe ubrania dla dzieci, z krajowych materiałów, przyozdobione

²⁶ Sprawozdanie z działalności Ligi Pomocy Przemysłowej 1908, Lwów 1909.

²⁷ ЦДДАУЛ, Матеріали про діяльність Ліги промислової допомоги та участь у ній Любомирського Андрія (організаційні повідомлення, Любомирському Андрієві, бланки за прошення та ін. (1912), Ф. 835, Оп. 1, Спр. 424.

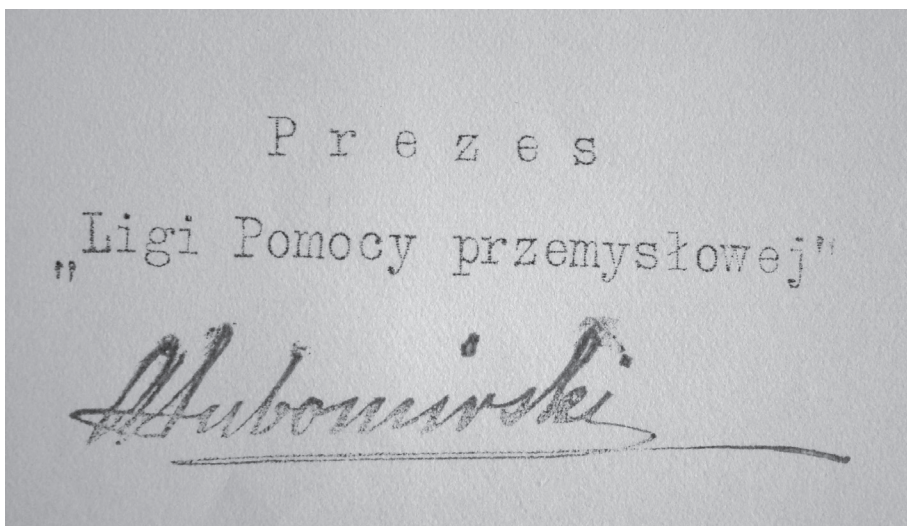

Il. 12. Pawilon wystawowy Wystawy Przemysłowej i Rolniczej w Jarosławiu, Browar Koniaczów, 1908 r.

haftem w motywach zakopiańskich i huculskich. Produkowano w nich m.in. guńki, czapeczki, serdaczki, kapuzy, zarękawki, sukienki, peleryny balowe, płaszcze do teatru, gustowne bluzki itd. Celem, który przyświecał założycielom tej nowej gałęzi produkcji krajowej, było zapewnienie możliwości zarobkowania biednym, szukającym pracy dziewczętom i wyrobienie wcześniej działwie młodzieży zamiłowania do swojskiego stroju i materiałów tudzież ułatwienie rodzicom nabywania dla dzieci ubiorów trwałych i gustownych zamiast cudacznych nieraz strojów wiedeńskich.

Na przestrzeni całego okresu działalności Ligi Pomocy Przemysłowej zorganizowano kursy guzikarstwa drewnianego i nicianego, szmuklerstwa, plecionkarstwa, parasolnictwa, zabawkarstwa, sztucznych kwiatów. Jak wynika z archiwalnych dokumentów, Liga prowadziła przede wszystkim kursy prac kobiecych, ponieważ do głównych jej celów należały rozwój i popieranie pracy kobiecej.

Przy organizacji kursów zawodowych w 1911 r. zwracano uwagę na to, by nie zabrakło kursów szycia strojów ludowych przy filii LPP w Krakowie. Troška o ten szczególnie kierunek kształcenia wyrosła z szeroko diskutowanego problemu braku sił wytwórczych, które mogłyby zająć się produkcją strojów

Il. 13. Podpis ks. Andrzeja Lubomirskiego.

ludowych, aby dać tym samym bodziec do powrotu i zamiłowania do ubrań ludowych wśród ludu. Problem ten był zgłaszany Lidze przez okręgowego inspektora szkolnego, etnografa z Podgórze, Seweryna Udzięła.

Liga Pomocy Przemysłowej popierała różne gałęzie przemysłu krajowego: wyrób tutek i bibulek do papierosów, wyrób likierów, wódki, wyroby z szuwaru, cukiernicze, wełniane, trykotowe, koronki iryjskie, meble gięte, zabawki itp. Ogrom tej pracy budził uznanie, tym bardziej, że prowadzono ją w społeczeństwie tradycyjnie zainteresowanym sprawami rolniczymi i ogólnokulturalnymi, mniej zaś kwestiami gospodarczo-przemysłowymi. Tak wielkie powodzenie LPP tłumaczyć należy nadzwyczajnym entuzjazmem po udanej wystawie w 1894 r., która dała polskiej inteligencji wiarę w możliwość uzyskania ekonomicznej wolności.

Wielkie zasługi dla działalności Ligi mieli: jej dyrektor, śp. Józef Olszewski, oraz Stanisław Sokołowski, kierownik ruchomej wystawy i długoletni sekretarz, a później dyrektor Ligi. Pierwszy z wymienionych, znakomity mówca, szerzący niezmordowanie ideę odrodzenia gospodarczego Polski, podsycił ducha polskości i pracy w LPP.

Ligą opiekowało się ponadto wiele czołowych osobistości ze świata arystokratycznego, gospodarczego i samorządowego. Byli to: Kazimierz i Stanisław Badeniowie, Roger Bataglia, Leon Bieliński, Ignacy Dembowski, H. Felsztyn, Stanisław Głębiński, Edwin Hauswald, Aleksander, Bolesław i Witold Lewiccy,

Andrzej Lubomirski, Witold Ostrowski, Andrzej Potocki, Karol Rolle, Juliusz Starkel, Władysław Stesłowicz, Wenanty Szydłowski, Władysław Terenkoszy.

Na podstawie dokumentów archiwalnych można stwierdzić, że działalność Ligi Pomocy Przemysłowej w Galicji Wschodniej na początku XX stulecia było bardzo ważna dla rozwoju przemysłu domowego i fabrycznego całego kraju.

Summary

Activities of the League of Assistance to Industry in Eastern Galicia in the first three decades of the 20th century

The League of Assistance to Industry was established in Lwów on October 18 1903 (headquarters in Lwów, branch in Cracow) for purposes of promoting industry and protecting domestic production against products from abroad. Several sections were organized: for publicity, lectures, local industry, deliveries, exhibitions.

The League considered various branches of local industry, production of: cigarette holders and cigarette papers, liqueurs, distilled spirits, wickerware, confections, woolens, clothing, lace, bentwood furniture, toys and others. In 1912 an export museum was opened, which displayed handicrafts and products of cottage industries. Export unions were established with Germany, Austria, Greece, Turkey, Italy, the Balkan countries, American, Brazil, Switzerland and others. Lace was an important export product, it was distinguished by delicate work and multiple patterns; in the early 20th century it was an important part of exports to America.

Another significant aspect was organizing both permanent and traveling exhibitions of domestic products, which presented collections of patterns and examples of products. In 1910 there were 130 stops on the tour of the traveling exhibition, 4 regional industrial exhibitions, and 2 occupational exhibitions in Lwów. Overall there were 78 collections of various branches of industry and handicrafts, which were packed in 18 large traveling trunks.

The League played a significant role in establishing and supporting occupational training. To this end, various courses were organized, and a School of Cottage Industry was founded in Lwów (1912). Its goal was to train teachers for schools of various branches of cottage industry. It conducted 4 to 6 courses yearly, each lasting 4 to 8 weeks. The curriculum covered both familiar and heretofore unknown forms of cottage industry: sewing of clothing, production of hosiery, millinery, lace, decorative weaving, ribbons, umbrellas, artificial flowers, toys. Upon completion of training, the participants received

diplomas and could work as teachers of handicrafts or establish their own businesses.

Besides the training in the school in Lwów, traveling courses were held throughout Eastern Galicia. Student workshops were established in 1906 for the purpose of providing occupational training for young people. It is significant that this training was also available to women. An important aspect of the activities of the League was the organization and support of the clothing industry. A partnership was created for domestic production of hosiery and clothing – leggings, sweaters, gloves, vests, socks, stockings, blouses and others – under one factory brand name.

The League published a directory of industry and trade in 1906 and 1913, for the purpose of promoting domestic craftsmen, firms and partnerships.

The organization and activities of the League involved many prominent personages: Prince Andrzej Lubomirski, J. Olszewski, S. Udziela, I. Lewiński, W. Terenkoczy and others.

Research into archival documents made it possible to determine that the activities of the League of Assistance to Industry in Eastern Galicia at the beginning of the 20th century was very significant in the development of both cottage and factory industries in the entire country.

Translated by Thaddeus Mirecki